

N:o 47.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående beviljande af vissa förmåner för enskilda järnvägsanläggningar; gifven Stockholms slott den 22 januari 1904.

Under åberopande af bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för denna dag, vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen medgifva,

att Kungl. Maj:t må, där så pröfvas lämpligt, berättiga kommuner, enskilda personer eller bolag, hvilka intill början af 1905 års lagtima riksdag kunna undfå Kungl. Maj:ts nådiga tillstånd att inom riket anlägga järnväg, att, ehvad de för sådant ändamål undfå statsbidrag eller icke,

dels erhålla upplåtelse af den för järnvägsanläggningen erforderliga, kronan tillhöriga jord sålunda: att jord, som står under kronans omedelbara disposition, erhålles utan någon ersättning; att jord från de under bruk och bergverk för nödigt skogsfång upplåtna kronoallmänningar upplåtes utan annan godtgörelse än ersättning till vederbörande innehafvare för intrång i nyttjanderätten; att jord från de genom domänstyrelsens försorg utarrenderade kronoegendomar, hvilka icke upplåtits till förenade mötespassevolanskassornas fond, stuterierna eller Vadstena krigsmanshusfond, erhålles utan annan ersättning än för minskning i arrendatorns bruksområde under den återstående arrendetiden äfvensom för skada och intrång; samt att för jord, som är till boställe eller åt enskild person, menighet eller inrättning med åborätt eller annorledes än hvad ofvan sagts upplåten, ersättning skall lämnas såväl för själfva marken som för skada och intrång; skolande ersättningen i ofvannämnda fall bestämmas i den ordning förordningen angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof den 14 april 1866 stadgar;

dels ock kostnadsfritt begagna för anläggningen sådana å kronans ägor belägna kalk- och stenbrott jämte grustäcker, som kunna vara disponibla.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kunglig nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

Hjalmar Westring.

*Utdrag af protokollet öfver civilärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22
januari 1904.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena LAGERHEIM,
Statsråden: ODELBERG,
HUSBERG,
PALANDER,
WESTRING,
RAMSTEDT,
BERGER,
MEYER,
VON FRIESEN och
VIRGIN.

Efter gemensam beredning med chefen för jordbruksdepartementet
anförde departementschefen statsrådet Westring i underdånighet:

Alltsedan år 1871 har Riksdagen hvar femte år och senast enligt
skrifvelse den 7 maj 1901 för en tid af fem år ställt till Eders Kungl.
Maj:ts förfogande visst anslag att utgå såsom lån till nya, ännu ej på-
började enskilda järnvägsanläggningar under stadgande, bland annat,
att hvarje järnvägsbolag, som erhöle statsunderstöd, finge, då Eders
Kungl. Maj:t så pröfvade lämpligt, dels utan kostnad eller årlig ersätt-
ning undfå upplåtelse af den för järnvägsanläggningen erforderliga,

kronan tillhöriga mark, som stode under dess omedelbara disposition, hvaremot, när fråga vore om boställsjord eller annan åt enskild person med åborätt eller annorledes upplåten kronojord, ersättning därför af bolaget borde lämnas i enlighet med gällande expropriationslag, dels ock kostnadsfritt begagna sådana å kronans ägor belägna kalk- och stenbrott jämte grustäcker, som kunde vara disponibla.

Därjämte har Riksdagen från och med år 1872 på framställning af Eders Kungl. Maj:t år för år medgifvit, att Eders Kungl. Maj:t ägde, där så pröfvades lämpligt, berättiga kommuner, enskilda personer eller bolag, hvilka intill början af det påföljande årets lagtima riksdag kunde undfå Eders Kungl. Maj:ts nådiga tillstånd att inom riket anlägga järnväg, att, ehvad de för sådant ändamål undfinge statsbidrag eller icke, dels erhålla upplåtelse af den för järnvägsanläggningen erforderliga, kronan tillhöriga jord utan annan kostnad än att, hvad anginge boställsjord eller annan åt enskild person med åborätt eller annorledes upplåten kronojord, ersättning därför lämnades i enlighet med hvad förordningen den 14 april 1866 i sådant afseende stadgade, dels ock kostnadsfritt begagna för anläggningen sådana å kronans ägor belägna kalk- och stenbrott jämte grustäcker, som kunde vara disponibla.

Till 1903 års Riksdag gjorde Eders Kungl. Maj:t äfven framställning om beviljande af sistnämnda förmåner för enskilda järnvägsanläggningar.

Vid denna riksdag väcktes emellertid motion därom, att Riksdagen, om den i öfrigt lämnade sitt bifall till nyssberörda af Eders Kungl. Maj:t äskade förnyade medgifvande, måtte i fråga om upplåtelse af den för järnvägsanläggning erforderliga, kronan tillhöriga jord besluta, att upplåtelse af själfva jorden skulle ske *utan kostnad* för järnvägsanläggningen, men att, då jorden antingen tillhörde ett icke indraget boställe eller ock vore åt enskild person med åborätt eller annorledes upplåten, ersättning till boställshafvaren, åbon eller den, som med nyttjanderätt innehade jorden, skulle, där godvillig öfverenskommelse om ersättningen icke kunde träffas, lämnas i enlighet med hvad förordningen den 14 april 1866 i sådant afseende stadgade.

Öfver ifrågavarande motion afgåfvo efter nådig befallning kammarkollegium och domänstyrelsen den 24 februari 1903 till Riksdagens statsutskott infordradt gemensamt yttrande, däruti anfördes följande.

Uttrycket »boställsjord» betecknade endast sättet för en egendoms disposition, ej någon särskild egenskap eller natur, som skulle vidlåda själfva jorden för all framtid, jämväl sedan egendomen blifvit annorledes disponerad. I enlighet med denna uppfattning finge endast sådan

jord anses och behandlas såsom boställe, hvilken till följd af sin särskilda disposition borde i jordeboken med tillhörande jordeboksförändringsextrakt redovisas såsom boställe, eller sålunda i främsta rummet all ecklesiastikstaten anslagen jord af krono, skatte eller frälse natur. Dit räknades jämväl, förutom åtskilliga civila boställen af hvarjehanda slag, några ännu kvarstående militieboställen, som innehades på gammal stat.

I afseende å den under åborätt upplåtna kronojorden erinrade ämbetsverken, att denna jord, hvilken funnes inskrifven i jordeboken bland kronoegendomar under enskild disposition, till följd af gällande författningar om skatteköp och skatteomföring alltmera förminskades; och antoges detta slag af kronojord, hvilken upplåtits åt såväl enskild person som menighet eller inrättning, skola hafva inom en ej aflägsen framtid på antydt sätt fullständigt öfvergått i privat ägo. I detta sammanhang omnämnde ämbetsverken jämväl, att, ehuru de under bruk och bergverk för nödigt skogsfång upplåtna kronoallmänningar i jordeboken upptoges bland kronoegendomar under enskild disposition, dessa allmänningar likväl, på sätt ett nådigt bref af den 18 januari 1873 närmare visade, syntes böra i fråga om markupplåtelse för enskilda järnvägsanläggningar likställas med sådan kronan tillhörig jord, som stode under dess omedelbara disposition, hvaremot häradsallmänningarna, ehuru i regel införda bland kronoegendomar under allmän disposition, i antydda hänseendet behandlats enligt de bestämmelser, som därutinnan gällt den under ständig åbo- och besittningsrätt upplåtna kronojorden.

Hvad vidare anginge »annorledes upplåten kronojord», hade uti ifrågavarande hänseende dit räknats, förutom åtskillig på visst sätt disponerad kronojord, jämväl all annan kronan tillhörig jord, som blifvit för statsverkets räkning utarrenderad; och inhämtades af särskilda tid efter annan utfärdade nådiga bref, att ersättningsmedel, som af sådan anledning tilldömts kronan, under titel extra uppbörd influtit till statsverket.

Såvidt i den väckta motionen åsyftades, att jämväl boställsjord och den åt enskild person, menighet eller inrättning med åbo- eller besittningsrätt upplåtna kronojorden skulle få för järnvägsanläggning upplåtas utan ersättning för själfva jorden, erinrade ämbetsverken, att en dylik utsträckning af rätten till fri markupplåtelse skulle, hvad anginge boställsjord, komma i strid med prästerskapets privilegier eller rubba fastställda aflöningsstater samt, i fråga om den under åbo- och besittningsrätt upplåtna kronojorden, kränka enskild rätt.

Vidkommande åter den genom domänstyrelsens försorg för statsverkets räkning utarrenderade jorden syntes bifall till motionen i denna del ej medföra någon afsevärd minskning i statsverkets inkomster eller, vid det förhållande att frågor om fastställande af järnvägs sträckning öfver kronan tillhörig mark äfven framgent likasom dittills torde blifva föremål för särskild undersökning och pröfning, vålla någon egentlig olägenhet vid dessa egendoms förvaltning. Skulle sålunda på detta område någon utsträckning af rätten till fri markupplåtelse för enskilda järnvägsanläggningar anses böra ske, borde likväl därvid uttryckligen angifvas, att den medgifna utsträckningen af sådan förmån ej afsåge de genom domänstyrelsens försorg utarrenderade egendomar, hvilka för att tjäna särskilda ändamål upplåtits till förenade mötespassevolanskassornas fond, stuteriinnrättningen samt Vadstena krigsmanshus.

Uti skrifvelse den 3 april 1903 har Riksdagen med anledning häraf anfört följande.

I likhet med hvad i motionen framhållits, hade Riksdagen ansett det kunna med skäl ifrågasättas, huruvida icke det medgifvande af vissa förmåner för enskilda järnvägsanläggningar, som Riksdagen allt sedan början af 1870-talet årligen lämnat och hvarom Eders Kungl. Maj:t åter gjort framställning, borde erhålla en något förändrad affattning i syfte att beträffande upplåtelse af den för sådana anläggningar erforderliga kronojord meddela tydligare och för vederbörande järnvägsföretag i någon mån fördelaktigare bestämmelser. Såsom ifrågavarande medgifvande dittills varit affattadt syntes på grund af detsamma icke annan kronan tillhörig mark än den, som stode under dess egen disposition, kunna kostnadsfritt upplåtas för enskild järnvägsanläggning. Då fråga vore om boställsjord eller annan med åborätt eller annorledes, således äfven på arrende, upplåten kronojord, hade stadgandet — såsom dess ordalydelse ock syntes böra föranleda — åtminstone i regel tillämpats så, att ersättning af vederbörande järnvägsbolag fått lämnas för fulla värdet af den upplåtna jorden, bestämdt enligt gällande expropriationslag. Den fördel, som bereddes staten därigenom, att järnväg framdroges öfver dess egendom, torde dock i allmänhet väl motsvara värdet af den mark, som för ändamålet toges i anspråk, hvadan det kunde synas billigt, att markupplåtelsen äfven i sist berörda fall lämnades på för järnvägsbolaget förmånligare villkor.

I motionen hade föreslagits, att upplåtelsen af själfva jorden i hvarje fall skulle ske utan kostnad för järnvägsanläggningen och ersättning endast lämnas till vederbörande boställshafvare, åbo eller arrendator. Att detta yrkande icke kunde i hela sin omfattning bi-

fallas, hade synts Riksdagen tydligen framgå af hvad kammarkollegium och domänstyrelsen i förut återgifna yttrande anført. Ett medgifvande i enlighet med motionärens förslag komme nämligen, såsom ämbetsverken framhållit, att beträffande boställsjord göra intrång på prästerskapets privilegier eller rubba fastställda aflöningsstater samt att, då fråga vore om den åt enskild person, menighet eller inrättning med åbo- eller besittningsrätt upplåtna jorden, kränka enskild rätt. Endast beträffande de genom domänstyrelsens försorg utarrenderade kronoegendomarna syntes en utsträckning af rätten till fri markupplåtelse för enskilda järnvägsanläggningar kunna ifrågakomma, men äfven där måste, såsom ämbetsverken påpekat, undantag göras i fråga om egendomar, hvilka vore anslagna till vissa fonder, allmänna inrättningar eller fromma stiftelser. Huruvida och i hvad mån någon utsträckning af omförmälda förmån lämpligen kunde medgifvas beträffande öfrigen genom domänstyrelsens försorg utarrenderad kronojord, hade Riksdagen emellertid icke tilltrött sig att på den föreliggande utredningen bedöma. I anledning däraf hade Riksdagen ansett sig böra, med bifall till Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, för tiden till nästa lagtima riksdag lämna medgifvande i samma form som förut, men tillika hos Eders Kungl. Maj:t anhålla, att Eders Kungl. Maj:t ville efter erforderlig utredning taga förberörda fråga under öfvervägande och till 1904 års Riksdag aflåta den framställning i ämnet, hvartill utredningen befunnits föranleda.

På samma gång Riksdagen sålunda anmälde, att Riksdagen medgifvit beviljande af förut i samma afseende medgifna förmåner för enskilda järnvägsanläggningar, anhölle Riksdagen tillika, att Eders Kungl. Maj:t efter utredning af de på frågan inverkan förhållanden ville taga under öfvervägande, om och i hvad mån vid upplåtelse af för enskild järnvägsanläggning erforderlig, kronan tillhörig jord fri markupplåtelse lämpligen kunde medgifvas, då fråga vore om de genom domänstyrelsens försorg för statsverkets räkning utarrenderade kronoegendomar, äfvensom till 1904 års Riksdag aflåta den framställning i ämnet, hvartill utredningen befunnits föranleda.

Sedan Eders Kungl. Maj:t vid underdånig anmälan den 1 maj 1903 af Riksdagens förevarande skrifvelse anbefallt domänstyrelsen att i ärendet afgifva underdånigt utlåtande, har styrelsen med eget underdånigt yttrande af den 3 december samma år öfverlämnat underdåniga utlåtanden ej mindre från Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i samtliga länen än äfven från tillförordnade domänintendenterna i Stockholms, Uppsala,

Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kristianstads, Älfsborgs, Kopparbergs och Jämtlands län.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i alla de län, inom hvilka finnas genom domänstyrelsens försorg för statsverkets räkning utarrenderade kronoegendomar, synas vara ense därom, att vid upplåtelse för enskild järnvägsanläggning af därför erforderlig mark från egendom af nämnda slag godtgörelse för minskning i egendomens afkastning samt för skada och intrång i öfrigt, som genom järnvägsanläggningen tillfogas egendomens arrendator under hans återstående arrendetid, bör utgifvas af den, som fått marken åt sig upplåten, vare sig denna godtgörelse skall utgå direkt till arrendatorn eller ock tillkomma honom genom afdrag å arrendeafgiften, därför kronan i så fall skulle hållas skadeslös.

Däremot hafva bland Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande olika åsikter gjort sig gällande i fråga om, huruvida och i hvad mån för dylik upplåtelse borde utgifvas ersättning till kronan. De flesta länsstyrelser hafva ansett upplåtelsen böra ske utan någon som helst ersättning till kronan; och har därvid såsom skäl anförts dels statens intresse af kommunikationsväsendets utveckling dels ock den fördel, kronan tillskyndades genom järnvägens framdragande öfver dess egendom.

En annan uppfattning har uttalats af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Östergötlands, Malmöhus, Västmanlands och Västerbottens län, hvilka, under framhållande däraf att värdet af den jord, som för en järnvägs anläggning afstås, ej alltid ersättes genom de fördelar, som genom järnvägens framdragande beredas egendomen i öfrigt, samt att egendomen i stället kunde understundom komma att lida afsevärd minskning i värde till följd af försvärad brukning eller andra olägenheter, ansett det böra bero på pröfning i hvarje särskildt fall, huruvida jordupplåtelsen borde få ske kostnadsfritt eller ej, äfvensom af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Stockholms län, som väl ansett, att upplåtelse af afrösningsjord kunde medgifvas utan ersättning till kronan, hvaremot, då fråga vore om inrösningsjord, det borde i hvarje särskildt fall bero på Eders Kungl. Maj:ts pröfning, huruvida upplåtelse skulle få äga rum och om densamma finge ske utan godtgörelse till kronan.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköpings län har uttalat den uppfattning, att i fråga om jordupplåtelse expropriationsförfarandet fortfarande borde bibehållas, men Eders Kungl. Maj:t äga att på särskild ansökning för hvarje fall eftergifva hela det af expropriationsnämnden åsatta jordvärde eller så stor del däraf, som kunde anses

motsvara den fördel, egendomen genom järnvägsanläggningen vunne, eller eljest af rättvisa och billighet påkallades.

Slutligen har af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Kronobergs, Västernorrlands och Jämtlands län särskildt påpekats, att den kostnadsfria upplåtelsen allenast borde afse själfva marken och sålunda ersättning lämnas kronan för växande skog, befintliga åbyggnader eller andra föremål, som måste flyttas.

För egen del har domänstyrelsen anfört att, på sätt i förberörda af kammarkollegium och styrelsen till Riksdagens statsutskott afgifna yttrande i frågan framhållits, ett medgifvande af fri upplåtelse för enskilda järnvägsanläggningar af mark från de genom styrelsens försorg för statsverkets räkning utarrenderade kronoegendomar ej syntes vara af beskaffenhet att medföra någon afsevärd minskning i statsverkets inkomster eller — under förutsättning att frågor om fastställande af järnvägs sträckning öfver kronan tillhörig mark allt framgent blefve föremål för särskild undersökning och pröfning — vålla någon egentlig olägenhet vid ifrågavarande egendomars förvaltning. Af dessa grunder och med hänsyn såväl därtill, att det måste anses ligga i statens intresse att bidraga till kommunikationsväsendets förbättring, som ock därtill, att staten i de flesta fall torde hafva direkt fördel af att järnväg framdroges öfver dess egendom, ansåge styrelsen ett medgifvande af nyss angifven art böra lämnas beträffande enskilda järnvägsanläggningar. Åt detta medgifvande syntes emellertid ej böra gifvas större räckvidd, än att den för järnvägsanläggningen nödiga mark afstodes utan ersättning till statsverket. För den minskning i brukningsområde, kronoarrendator på grund af dylik anläggning finge vidkännas, syntes godtgörelse böra lämnas arrendatorn. Likaså syntes ersättning böra lämnas för skada och intrång af hvarje slag, vare sig ersättningen tillkomme statsverket eller annan. Den af några länsstyrelser uttalade mening, att å upplåtet område tilläfventyrs befintlig byggnad och växande skog borde inlösas, biträdades äfven af styrelsen, men om styrelsens förslag vunne afseende, syntes särskild bestämmelse därom ej vara af nöden, då denna ersättning syntes kunna inbegripas under ersättning för skada och intrång. I öfverensstämmelse med hvad styrelsen sålunda anfört hemställde styrelsen, att hos Riksdagen måtte göras nådig framställning därom, att upplåtelse af den för enskild järnvägsanläggning erforderliga mark från de genom domänstyrelsens försorg för statsverkets räkning utarrenderade kronoegendomar måtte få äga rum utan annan ersättning

till kronan än för skada och intrång, som genom anläggningen förorsakades.

Såsom af det föregående framgår, har Riksdagen ansett, att det medgifvande af vissa förmåner för enskilda järnvägsanläggningar, som Riksdagen sedan början af 1870-talet, på Kungl. Maj:ts framställning, årligen lämnat, bör erhålla en något förändrad affattning i syfte att, beträffande upplåtelse af kronojord, meddela tydligare och för järnvägsföretagen i någon mån fördelaktigare bestämmelser.

Enligt den nuvarande affattningen, som återfinnes i den årligen återkommande propositionen och Riksdagens därå aflåtna svar, medgifves, såsom jag förut erinrat, åt kommun, enskilda personer eller bolag, som undfå Eders Kungl. Maj:ts tillstånd att anlägga järnväg, ehvad de för sådant ändamål erhålla statsbidrag eller ej, »upplåtelse af den för järnvägsanläggningen erforderliga, kronan tillhöriga jord utan annan kostnad än att, hvad angår boställsjord eller annan åt enskild person med åborätt eller annorledes upplåten kronojord, ersättning därför lämnas i enlighet med hvad förordningen den 14 april 1866 i sådant afseende stadgar». Enahanda förmån omförmäles äfven såsom tillkommande hvarje järnvägsbolag, som erhållit statsunderstöd, i Riksdagens hvar femte år upprepade beslut angående anslag för understödjande medelst lån af enskilda järnvägsanläggningar. Ordalagen äro här något olika och måhända i visst afseende något tydligare, i det att ifrågavarande förmån betecknas innefatta att »utan kostnad eller årlig ersättning undfå upplåtelse af den för järnvägsanläggningen erforderliga, kronan tillhöriga mark, som står under dess omedelbara disposition, hvaremot, när fråga är om boställsjord eller annan åt enskild person med åborätt eller annorledes upplåten kronojord, ersättning därför af bolaget bör lämnas i enlighet med gällande expropriationslag».

I enlighet med dessa bestämmelser har kostnadsfri upplåtelse af kronan tillhörig mark för enskild järnvägsanläggning ägt rum endast då egendomen stått under kronans omedelbara disposition. Riksdagen har emellertid nu ifrågasatt, att äfven från de genom domänstyrelsens försorg för statsverkets räkning utarrenderade kronoegendomarna fri markupplåtelse för enskilda järnvägsanläggningar skulle medgifvas, dock med undantag för de egendomar, som upplåtits till vissa fonder och dylikt.

Ehuru en sådan utsträckning af den hittills medgifna förmånen icke torde vara af någon särskildt afsevärd betydelse för de enskilda järnvägsanläggningarna, anser jag likväl några betänkligheter mot ett

medgifvande i denna riktning icke förefinnas. Den förlust, som kan tillfogas en egendom genom järnvägs framdragande öfver densamma, lär, såsom af flera myndigheter framhållits, i de flesta fall uppvägas af den fördel, järnvägen bereder egendomen genom förbättring af dess kommunikationer och därmed inträdande ökade afsättningsmöjligheter. Visserligen kan det understundom, särskildt i de delar af landet, där järnvägsnätet redan är starkt utveckladt, inträffa, att en järnvägs framdragande i afsedd riktning skulle förorsaka mera afsevärd skada och intrång å en egendom, men då Eders Kungl. Maj:t vid beviljande af koncession å enskilda järnvägsanläggningar fortfarande som hittills lär komma att förbehålla sig rätt att, sedan fullständig plan öfver järnvägens framdragande öfver kronan tillhörig mark jämte uppgift å anläggningen angränsande byggnader, verk och inrättningar blifvit till Eders Kungl. Maj:t ingifven, särskildt pröfva och fastställa järnvägens sträckning i denna del, torde därvid Eders Kungl. Maj:ts och kronans rätt och fördel med hänsyn till den ifrågakomna egendomen kunna på betryggande sätt tillvaratagas.

Den af Riksdagen ifrågasatta utsträckningen af rätt till fri markupplåtelse afser enligt Riksdagens förberörda skrifvelse de genom domänstyrelsens försorg för statsverkets räkning utarrenderade kronoegendomarna. Enligt från domänstyrelsen inhämtad uppgift äro genom dess försorg utarrenderade *dels* för statsverkets räkning: kungs- och kungsladugårdar, indragna boställen, till rikets hospital förut anslagna egendommar, åtskilliga ängar, kronobeten och kronofisken, *dels* för skogsväsendets räkning: inägoområden, som kronan förvärfvat i sammanhang med inköp af mark för skogsväsendets räkning, *dels* för förenade mötespassevolansfondens räkning: en kungsgård med underlydande lägenhet, *dels* för stuteriernas räkning vissa egendommar, *dels* ock för Vadstena krigsmanshuskassas räkning en lägenhet. Af dessa kategorier skulle, såsom äfven i Riksdagens skrifvelse afses, undantagas de tre sista, och således den fria markupplåtelsen utsträckas till de öfriga genom domänstyrelsens försorg utarrenderade kronoegendomarna.

Den ersättning, som för enskild järnvägs framdragande öfver kronans utarrenderade egendommar af vederbörande expropriationsnämud bestämmes, utgår för närvarande i form af ersättning för den i anspråk tagna markens värde samt, där sådant ifrågakommit, för skada och intrång. Enligt arrendekontraktet är arrendatorn tillförbunden att, där sådant för allmännyttigt ändamål å kronans vägnar fordras, afstå egendomen tillhörig mark äfvensom inkomstgifvande lägenhet mot åtnjutande af minskning i arrendeaifgiften, motsvarande den förlust honom tillskyndas.

I enlighet härmed har också vid upplåtelse af nu ifrågavarande art arrendatorn för löpande arrendeperiod tillerkänts viss ränta å nyssberörda ersättningsbelopp, och denna räntegodtgörelse har tillgodokommit honom antingen kontant eller genom motsvarande afdrag å det årliga arrendet. Expropriationsersättningen uppdebiteras bland statsmedlen under rubrik »extra uppbörd».

Om staten nu skulle, med nyssnämnda undantag, för egen del afstå från ersättning för själfva den mark, som kan komma att från de af kronan genom domänstyrelsens försorg utarrenderade egendomar upplåtas för enskilda järnvägsanläggningar, kvarstår dock för kronan såsom jordägare skyldigheten att genom afdrag å arrendeafgiften för den arrendeperiod, hvarunder upplåtelsen ägt rum, godtgöra arrendatorn för den minskning i brukningsområde, som upplåtelsen föranlett. Det synes mig dock vara oegentligt, att kronan skall, förutom den kostnadsfria upplåtelsen af jordområdet, äfven vidkännas minskning i den för viss tid beräknade och genom arrendeafstal bestämda afkastningen af den egendom, som den enskilda järnvägen genomgår, och detta under den tid man ännu svårligen kan påräkna någon motsvarande fördel af järnvägen. Om jag därför anser mig kunna tillstyrka, att staten utan ersättning lämnar själfva det område, som för en järnvägsanläggning erfordras, kan jag icke finna annat än skäligt, att anläggningens ägare godtgör kronans arrendator för minskadt brukningsområde under den löpande arrendeperioden. Att härigenom ersättning för dylik jord blir olika för olika järnvägsanläggningar, beroende på det antal år som återstå enligt gällande arrendeafstal, synes mig icke innebära större oegentlighet än hvad som i öfrigt äger rum, då för järnvägsanläggningar erforderlig mark kan, till följd af dess beskaffenhet eller lokala förhållanden, betinga högst skiljaktiga ersättningsbelopp för olika anläggningar.

Hvad beträffar den ersättning för försvårad brukning eller annan skada och intrång, som järnvägsanläggningens ägare för närvarande är skyldig att gälda, förefinnes enligt min åsikt icke anledning att befria honom från denna ersättningsskyldighet, vare sig ersättningen bör tillkomma kronan eller arrendatorn. I Riksdagens förberörda skrifvelse ifrågasattes icke heller någon sådan utsträckning af den hittills medgifna förmånen.

Då Riksdagen vidare ansett önskvärdt, att det af Riksdagen tillförene lämnade medgifvande i fråga om upplåtelse af kronojord för enskilda järnvägsanläggningar erhöle en tydligare affattning, på samma gång som den kostnadsfria upplåtelsen utsträcktes, med vissa undantag, äfven till utarrenderade kronoegendomar, synas mig bestämmel-

serna om de förmåner, som i förevarande hänseende böra, enligt min nu uttalade uppfattning, medgifvas enskilda järnvägsanläggningar, böra gifvas sådan form, att de tydligt utmärka förmånernas olika omfattning allt efter det olika sättet för kronoegendomarnas disposition. I afseende härå torde jag här endast behöfva anmärka, att, förutom särskildt angifvande af nyssnämnda undantag, böra, i enlighet med kammarkollegii och domänstyrelsens åsikt, kronoallmänningar, som upplåtits till bruk och bergverk för nödig skogsfångst, uttryckligen likställas med den under kronans omedelbara disposition ställda jorden; dock att, på sätt i det af nämnda ämbetsverk återropade nådiga brevet af den 18 januari 1873 föreskrifvits, därest innehafvare af nyttjanderätten till sådan kronoallmänning gör anspråk på ersättning för intrång i nyttjanderätten, sådan ersättning bör af vederbörande utgifvas. Hvad åter angår häradsallmänningar, kunna dessa icke behandlas annorlunda än under åborätt upplåtna kronohemman.

På grund af hvad sålunda anförts får jag i underdånighet hemställa, det tacktes Eders Kungl. Maj:t föreslå Riksdagen medgifva

att Eders Kungl. Maj:t må, där så pröfvas lämpligt, berättiga kommuner, enskilda personer eller bolag, hvilka intill början af 1905 års lagtima riksdag kunna undfå Eders Kungl. Maj:ts nådiga tillstånd att inom riket anlägga järnväg, att, ehvad de för sådant ändamål undfå statsbidrag eller icke,

dels erhålla upplåtelse af den för järnvägsanläggningen erforderliga, kronan tillhöriga jord sålunda: att jord, som står under kronans omedelbara disposition, erhålles utan någon ersättning; att jord från de under bruk och bergverk för nödigt skogsfång upplåtna kronoallmänningar upplåtes utan annan godtgörelse än ersättning till vederbörande innehafvare för intrång i nyttjanderätten; att jord från de genom domänstyrelsens försorg utarrenderade kronoegendomar, hvilka icke upplåtits till förenade mötespassevolanskassornas fond, stuterierna eller Vadstena krigsmanshusfond, erhålles utan annan ersättning än för minskning i arrendatorns bruksområde under den återstående arrendetiden äfvensom för skada och intrång; samt att för jord, som är till boställe eller åt enskild person, menighet eller inrättning med åborätt eller annorledes än hvad ofvan sagts upplåten, ersättning skall lämnas såväl för själfva marken som för skada och intrång; skolande ersättningen i ofvannämnda fall bestämmas i den ordning förordningen angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof den 14 april 1866 stadgar;

dels ock kostnadsfritt begagna för anläggningen sådana å kronans ägor belägna kalk- och stenbrott jämte grustäcker, som kunna vara disponibla.

Denna af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan blef af Hans Maj:t Konungen bifallen; och skulle nådig proposition i ämnet af den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, till Riksdagen aflåtas.

Ex protocollo:

Carl G. Edman.